

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:
200801226

Vår ref.:
08/113

Dato:
19. juni 2008

HØRINGSUTTALELSE – NOU 2008: 4 ”FRA ORD TIL HANDLING – BEKJEMPELSE AV VOLDTEKT KREVER HANDLING”

Det vises departementets brev av 14. mars 2008 med frist til 16. juni 2008 for avgivelse av høringsuttalelser.

1. Innledning

Det er positivt at det regjeringsoppnevnte voldtektsutvalgets utredning dekker svært mange problemstillinger knyttet til voldtekter. Oslo statsadvokatembeter vil imidlertid begrense høringsuttalelsen til å gjelde de sider av utredninger hvor vi mener å ha erfaringer og innsikt som kan være av betydning. Politiets og påtalemyndighetens behandling av voldtektssaker er avgjørende for voldtektssakenes utfall. Men det er også på det rene at så vel etterforskernes og aktorenes rolle er svært viktig for hvordan voldtektsopfrene opplever prosessen. Generelt kan det sies at etterforskning og aktorering av saker om seksuelle overgrep stiller etterforskere, politiadvokater og statsadvokater overfor svært krevende mellommenneskelige utfordringer.

Selv om voldtektsutvalgets mandat var forholdsvis omfattende, var det – slik Oslo statsadvokatembeter ser det – en mangel ved mandatet at utvalget ikke skulle vurdere domstolsbehandlingen av voldtektssaker. Arbeidet som leder frem til en påtaleavgjørelse er svært viktig, men det kunne også vært av interesse å se noe nærmere på behandlingen i domstolene, ikke minst i lagmannsretten, hvor skyldspørsmålet i denne type saker som kjent avgjøres av en jury.

2. Henleggelse og kvaliteten på etterforskningen

Voldtektsutvalget mener at politiet ikke gir voldtektssaker den prioritet og oppmerksomhet som sakenes alvor tilsier. Til støtte for en slik antagelse viser utvalget til at ca. 80 % av voldtektssakene de senere årene er blitt henlagt. Ifølge utvalget er dette et ”foruroligende høyt tall”.

Når det gjelder kvaliteten på etterforskingen av voldtektssaker, er det vårt inntrykk at den – som kvaliteten på etterforskingen av andre saker – i stor grad kan variere. Oslo statsadvokatembeter har det bestemte inntrykk at politiet i langt de fleste sakene som bevismessig synes å være holdbare, gjør et godt arbeid nettopp i disse sakene. Unntak finnes selvfølgelig, men det gjelder også etterforskingen av andre alvorlige forbrytelser. Som oftest er det initialfasen av etterforskingen som er avgjørende. De eventuelle feil som gjøres her, vil kunne være uopprettelige og vil ofte være helt avgjørende for resultatet.

Den lave tiltaleprosenten (ca. 20 %) i voldtektssaker kan ikke tas til inntekt for at etterforskingen generelt er for dårlig. Som utvalget skriver under henvisning til Riksadvokatens utredningsgruppe som vurderte kvaliteten på påtalevedtak i voldtektssaker, er bevissituasjonen i voldtektssaker ofte vanskelig. Direkte øyenvitner eksisterer svært sjelden og ofte står ord mot ord. Det kan synes nødvendig å minne om at en anmeldelse for voldtekt ikke nødvendigvis innebærer at overgrepet strafferettslig er å anse som en voldtekt, og dessuten – om det var en voldtekt – er det ikke alltid mulig å bevise det uansett kvaliteten på etterforskingen.

Det er ikke tvil om at det er et forbedringspotensiale også hva gjelder etterforskingen av voldtektssaker. Oslo statsadvokatembeter mener at voldtektsutvalget påpeker to forhold som er av særlig betydning. Utvalget har fått inntrykk av at politiledelsen i mange distrikter har en tendens til å prioritere de sakene som gir best resultat – saker som er enklest å måle. Oslo statsadvokatembeter mener at dette er en viktig påpekning. Et for sterkt ledelsesmessig fokus på mål- og resultatstyring vil utvilsomt føre til at man velger å nedlegge arbeid i de sakene som statistisk gir ”penest resultater”. Voldtektssakene faller ikke inn i den kategorien.

En annen viktig observasjon som utvalget har gjort, er den manglende status som etterforskning av en del sakstyper har i politiet. Oslo statsadvokatembeter mener dette er en del av et større problem. I opplæringen i politidistriktene er gjennomgående de operative disipliner, som følge av pålegg fra Politidirektoratet, prioritert fremfor etterforskning. Videre er det en kjensgjerning at tjenestemenn i ordensstyrken gjennomgående har betydelig høyere lønn enn etterforskere.

Voldtektsutvalget etterlyser i pkt. 8.2.2 studier som har undersøkt omfanget av hva utvalget kaller ”korrekt henlagte anmeldelser”. Det er høyst uklart hva utvalget mener med ”korrekt henlagte anmeldelser”. Som kjent er enhver bevisvurdering skjønnsmessig, og det kan vanskelig brukes ord som ”korrekt” og ”ukorrekt” om henleggelse. Bevisvurdering vil aldri bli noen eksakt vitenskap. For øvrig ble påtalevedtakene i 99 voldtektssaker vurdert av Riksadvokatens utredningsgruppe, jf. rapport nr. 1/2007 side 57.

Som nevnt lå det ikke i voldtektsutvalgets mandat å vurdere domstolenes behandling av saker om voldtekt. Det bør være mulig å få presentert tall på frifinnelsesprosent i tingrettene. Av særlig interesse er det å få vite hvor mange fellende dommer fra tingretten som har endt med frifinnelse i lagmannsretten. Tidligere lagdommer Lars-Jonas Nygards arbeid tyder på at enkelte jurymedlemmer i stor utstrekning benytter ”moral” i sin bevisvurdering og da særlig i forhold til vurdering av fornærmedes adferd kort tid før den anmeldte voldtekten, jf. Riksadvokatens utredningsgrupper – rapport nr. 1/2007 side 58. Oslo statsadvokatembeter vil imidlertid advare mot å avskaffe juryordningen i voldtektssaker spesielt. Også dette spørsmålet må sees i en større sammenheng og behandles på prinsipielt grunnlag.

3. Organiseringen av etterforskningen – forslaget om etablering av "SEPOL"

Oslo statsadvokatembeter støtter ikke forslaget om opprettelse av en ny sentral enhet i politiet med ansvar for saksfeltet seksuelle overgrep. Et særorgan på dette fagfeltet vil etter vår oppfatning føre til at politidistriktene ikke utvikler og vedlikeholder sin kompetanse på dette viktige saksområdet. De faglige miljøene i politidistriktene vil svekkes hvis krevende og utfordrende etterforskningsoppgaver overføres til et sentralt organ. En slik demotiverende effekt synes utvalget helt å ha oversett. Vi vil også påpeke at involvering av slikt organ i den enkelte sak lett vil kunne føre til en ansvarspulverisering med fatale følger for fremdrift og kvalitet i etterforskningen.

Noe av tanken bak politireform 2000, som medførte at antall politidistrikt ble redusert fra 54 til 27, var nettopp at politidistriktene skulle bli store nok til å bygge opp solid kompetanse innen ulike fagfelt. Det kan ikke herske tvil om at det i dagens organisering av politiet i Norge ligger til rette for at politidistriktene selv skal kunne etterforske voldtektssaker. Forslaget om opprettelse av et slikt spesialisert særorgan som foreslås av utvalget, synes derfor relativt uforståelig.

De nasjonale funksjonene som skal ivaretas når det gjelder seksuelle overgrep, kan ivaretas av Kripos. Dette gjelder for eksempel utgivelsen av en såkalt "dreiebok" for etterforskning av voldtektssaker.

Utvalgets forslag om opprettelse av SO-team i alle politidistrikter har derimot mye for seg. Som påpekt av utvalget kan en løsning med SO-koordinator i stedet for SO-team være aktuelt i de mindre politidistriktene. Egne SO-koordinatorer var en del av tiltakene som Riksadvokatens utredningsgruppe foreslo, men det synes som om forslaget har møtt en del innvendinger fra Politidirektoratets side. Oslo statsadvokatembeter forutsetter at forslaget nå følges opp i alle politidistriktene, om nødvendig etter pålegg fra Justisdepartementet eller Politidirektoratet.

4. Påtalemyndigheten

Voldtektsutvalget har sluttet seg til de tiltakene som Riksadvokatens utredningsgruppe anbefalte. I brev av 19. februar 2008 til statsadvokatene og politimestrene har Riksadvokaten kommet med enkelte anbefalinger på grunnlag av utredningsgruppens rapport. Blant annet anbefaler Riksadvokaten at det i politidistriktene og ved statsadvokatembetene etableres systemer som sikrer at voldtektssaker som bevismessig er vanskelige, gjennomgås og vurderes av flere enn den politijurist eller statsadvokat som er ansvarlig for saken. Dette, og andre forslag som er med i voldtektsutvalgets utredning, er således allerede implementert.

Oslo statsadvokatembeter vil imidlertid ikke unnlate å peke på at en påtalemessig behandling ved bruk av to jurister både i politiet og hos statsadvokatene er ressurskrevende. Med den underbemanning som vi har ved Oslo statsadvokatembeter vil det i praksis være vanskelig å involvere to statsadvokater i mange saker. Også forberedende møter før aktorering lar seg ofte ikke gjennomføre på grunn av den hardt pressede arbeidssituasjonen for statsadvokatene. Også kompetansehevende tiltak som deltakelse på kurs må dessverre ofte vike prioritert for behandling av og aktorering av enkeltsaker. Voldtektsutvalget har selv valgt å kalle sin utredning "Fra ord til handling". Det hjelper lite med de beste intensjonene om å gjennomføre forbedringstiltak dersom arbeidssituasjonen både i politiet og ved statsadvokatembetene umuliggjør gjennomføringen av de foreslåtte tiltakene. Dette er en del av en utvikling som vi har sett over tid. Stadig nye sakstyper skal prioriteres og andre reformtiltak innføres i beste hensikt, men svært ofte uten den nødvendige tilførsel av ressurser.

En av forutsetningene for at tiltakene som anbefales av voldtektsutvalget skal omsettes til handling, er blant annet at politiet og påtalemyndigheten sikres en bedre bemanning. Vi vil også peke på behovet for å etablere et høyere lønnsnivå for etterforskere og jurister i påtalemyndigheten slik at man sikrer at politiet og påtalemyndigheten får beholde medarbeidere med den nødvendige kompetanse.

Lasse Øvigstad
førstestatsadvokat

Stein Vale
statsadvokat

Kopi: Riksadvokaten